

DOI

УДК 150.929:37.013

ВХОДЖЕННЯ ПОСТНЕКЛАСИЧНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПОНЯТТЯ “ХАОС” В ОСВІТНЮ СФЕРУ: СОЦІАЛЬНО–ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

INTRODUCTION OF POST–NON–CLASSICAL HUMANITARIAN CONCEPT OF CHAOS IN THE EDUCATIONAL AREA: SOCIAL AND PHILOSOPHICAL ASPECTS OF THE PROBLEM OF SOCIALIZATION OF THE INDIVIDUAL

Г.В. Селіверстова

Актуальність дослідження. Складність, мінливість та хаотичність сучасного світу вже стали такими його постійними і відомими ознаками, які не мають заперечення як у вчених, так і у філософів, психологів, соціологів та ін. Дійсно розвиток постнекласичного природничого знання доказав існування складних і хаотичних процесів у природному світі, а сучасні гуманітарні розвідки підтвердили хаотизацію різних сторін культурного, соціального та психологічного буття людини.

Постановка проблеми. Теорія хаосу, яка вже знайшла певне місце у природничому знанні, та була прийнята у сфері соціальних наук, поступово набуває соціально–філософське значення і розповсюджується в освітньому просторі. Але її застосування в освіті ще потребує подальшого розгляду та дискусій, оскільки вона має як своїх прихильників, які демонструють аргументи на її захист, так і опонентів, які мають доречні зауваження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значущість синергетичного підходу у освітній сфері вже має певну традицію в українській гуманітаристиці, що розглянута та обґрунтована в працях

Urgency of the research.

The complexity, variability and chaos of the modern world have become such constant and well-known signs that have no objections both from scientists and philosophers, psychologists, sociologists, etc. Indeed, the development of post-classical natural science has proved the existence of complex and chaotic processes in the natural world, and modern humanitarian intelligence has confirmed the chaos of different aspects of human, cultural, social and psychological life.

Target setting. The theory of chaos, which has already found a certain place in natural science, has been adopted in the field of social sciences, gradually gaining its socio-philosophical significance and spreading in the educational space. But its use in education still needs further consideration and debate, as it has both its supporters, who demonstrate arguments for its defense, and opponents with relevant remarks.

Actual scientific researches and issues analysis. The significance of the synergetic approach in the educational sphere already has a certain tradition in Ukrainian humanities, which is considered and grounded in the

сучасних українських педагогів, філософів, психологів та ін. До числа яких належать В. Андрущенко, Л. Горбунова, І. Добронравова, І. В. Єршова-Бабенко, Н. Кочубей, В. Кремень, С. Клепко, В. Лутай, М. Ожеван та ін.

Постановка завдання. Здійснити аналіз застосування теорії хаосу в освітньому просторі та виявлення її соціально-філософського значення, що дає можливість розглядати освітній процес з позицій невизначеності, нелінійності та сприяє вирішенню проблеми соціалізації особистості.

Виклад основного матеріалу. В статті пропонується застосування теорії хаосу в освітній сфері, що дозволить розширити методологічний арсенал синергетики в освітньому просторі та у соціальній філософії, відкриє нові можливості для розуміння освітнього процесу з позицій самоорганізації і нелінійності, а також допомагає вирішенню проблеми соціалізації особистості.

Висновки. Поняття "хаос", яке вже має застосування у постнекласичній науковій думці, може бути впровадженим також і у освітній простір. Його впровадження сприятиме новому погляду на освітній процес як такий, що має відкритий характер та є чутливим до змінення початкових умов. Також впровадження поняття "хаос" має соціально-філософське значення, яке полягає у тому, що формування і розвиток людини постає як складний самоорганізаційний процес, що має часом непередбачувані наслідки.

Ключові слова: соціальна

works of modern Ukrainian educators, philosophers, psychologists, and others. Among them are V. Andrushchenko, L. Horbunova, I. Dobronravova, I. Ershova-Babenko, N. Kochubei, V. Kremen, S. Klepko, V. Lutai, M. Ozhevan and others.

The research objectives. To analyze the application of the theory of chaos in the educational space and to identify its socio-philosophical significance, which makes it possible to view the educational process from the standpoint of uncertainty, nonlinearity, and contributes to solving the problem of socialization of the individual.

The statement of basic materials. The article proposes the application of the theory of chaos in the educational sphere, which will expand the methodological arsenal of synergetics in the educational space and social philosophy, open up new opportunities for understanding the educational process from the standpoint of self-organization and non-linearity, as well as helping to solve the problem of socialization of the individual.

Conclusions. The notion of "chaos", which has already been used in post-classical scientific thought, can also be implemented in the educational space. Its introduction will promote a new view of the educational process as being open to nature and sensitive to changes in the initial conditions. Also, the introduction of the concept of "chaos" has a socio-philosophical significance, which consists in the fact that the formation and development of man appears as a complex process of self-organization, which has sometimes unpredictable consequences.

Keywords: social philosophy,

філософія, освітній простір, синергетика, теорія хаосу, психосинергетика, самоорганізація, соціалізація особистості.	<i>educational space, synergetics, chaos theory, psycho-synergetics, self-organization, socialization of the individual.</i>
--	--

Постановка проблеми та актуальність дослідження.

Складність, мінливість та хаотичність сучасного світу вже стали такими його постійними і відомими ознаками, які не мають заперечення як у вчених, так і у філософів, психологів, соціологів та ін. Дійсно розвиток постнекласичного природничого знання доказав існування складних і хаотичних процесів у природному світі, а сучасні гуманітарні розвідки підтвердили хаотизацію різних сторін культурного, соціального та психологічного буття людини.

Тому не є чимось новим та неочікуваним для сучасної людини погляди на світ як такий, в якому треба жити й діяти в ситуації невизначеності, непередбаченості та плинності. Ці уявлення набули соціально-філософське значення у сфері освіти, тому що ціллю та завданням освіти постає підготовка людини до гармонійного життя і успішної діяльності в нових умовах сучасного соціуму. Таким чином, освіта, виконуючи своє призначення, має на меті формування нових знань, умінь і навичок, які стануть необхідними для життя людини. Освіта, таким чином, сприяє процесу соціалізації особистості. Вона допомагає людині розвинути та використати свій власний потенціал до життєдіяльності, досягти успіху в професійній сфері, підтримує її прагнення до саморозвитку та самовдосконалення.

Теорія хаосу, яка вже найшла певне місце у природничому знанні, та була прийнята у сфері соціальних наук, поступово набуває соціально-філософське значення і розповсюджується в освітньому просторі. Але її застосування в освіті ще потребує подальшого розгляду та дискусій, оскільки вона має як своїх прихильників, які демонструють аргументи на її захист, так і опонентів, які мають доречні зауваження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значущість синергетичного підходу у освітній сфері вже має певну традицію в українській гуманітаристиці, що розглянута та обґрунтована в працях сучасних українських педагогів, філософів, психологів та ін. До числа яких належать В. Андрущенко, Л. Горбунова, І. Добронравова, І. В. Єршова-Бабенко, Н. Кочубей, В. Кремень, С. Клепко, В. Лутай, М. Ожеван та ін.

Формування цілей статті. Метою статті є аналіз застосування теорії хаосу в освітньому просторі та виявлення її соціально-філософського значення, що дає можливість розглядати освітній процес з позицій невизначеності, нелінійності та сприяє вирішенню проблеми соціалізації особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Незважаючи на те, що освітній процес за своєю суттю виглядає досить простим:

якщо є той, хто вчить та ті, хто потребує вчення, то треба лише надати належні умови для навчання, і процес буде тривати. То насправді у сучасному суспільстві освітній процес видається набагато складнішим і хаотичним, а також й досить ймовірним. За сучасних умов його можна порівняти з відомим “ефектом метелика”, відкритим К. Лоренцом щодо передбачення погодних умов. Так вважає М. Свікард щодо освітньої системи в США, який слушно зауважує: “в освіті ми знаємо те, що діти будуть вчитись, але скільки кожен з них може вивчити за певний час?... Незважаючи на практику тестування, що запроваджена, ми не можемо дійсно сказати чи зробив вчитель все можливе, що гарантує належне навчання” [4]. Тому що існує безліч факторів, які впливають на навчання, та вплив яких дуже складно передбачити. Це й стосунки вчителя з батьками, розумовий рівень учнів, їхній фізичний розвиток, сімейні стосунки та ін. Тобто в сучасних умовах освітній процес дійсно виглядає як складна система, що має нелінійний розвиток та самоорганізується. М. Свікард робить висновок про те, що “теорія хаосу в освіті ілюструє, що незважаючи на впевненість освітян, які “знають”, що і як робити, вони все таки дуже схожі з представниками метеорологічної служби, які роблять передбачення погоди строком на один рік” [4].

Цей приклад показує, що така впевненість щодо результатів навчання, існувала лише за часів, коли освіта розглядалась з позицій лінійності, передбачуваності, визначеності. Іншими словами, коли вона будувалась на підвалинах класичного світогляду, запропонованого класичною науковою раціональністю та класичним світобаченням. Але вже після робіт В. С. Стьопіна, який запропонував нові постнекласичні наукові норми, принципи та ідеали, а також обґрунтував існування соціокультурного контексту природничого знання і можливість різних типів раціональності [10], стає все більш зрозумілим, що в освіті ці зміни також мають відбутися. Але не просто відбутися, а й стати основою для реформування і трансформації людини та суспільства, що має безпосередній зв'язок з проблемами соціальної філософії.

“Людству невідомий інший надійний спосіб трансформації суспільства, як тільки через реформування освіти. По-справжньому людяне ... й одночасно наукове та діяльне виховання людини забезпечує її моральність та високу духовність, різноманітність та надійність отриманих знань. Воно дає усвідомлення необхідності взяття на себе відповідальності за влаштування власної життєдіяльності, за старанну попередню розробку й наслідки реалізації проектів і програм у царині професійної діяльності” [5, с. 12]. За думкою В. Андрущенка, трансформація освіти сприяє конструктивним змінам як у бутті людини, ставлячи перед нею завдання щодо власної відповідальності за свою діяльність, так і у

суспільстві, яке самоорганізується, стає чутливим до дій кожного індивіду.

До теорій, які знаходяться в руслі цих трансформацій освіти безумовно належить теорія хаосу. Значний вплив на формування цієї теорії зробили роботи І. Пригожина, якій ввів такі ключові поняття як флуктуація, біфуркація, дисипативна система та ін. В роботі “Порядок із хаосу” (1986) Пригожин розробив концепцію самоорганізації дисипативних систем, яка показує, що коли система досягає певного рівня біфуркації, тоді її опис з позицій детермінізму стає неможливим. Її рух та розвиток у певному напрямку в цей момент залежить від флуктуацій, які можуть бути різними за силою, і навіть слабкі флуктуації спроможні впливати на систему [9, с. 113, 236].

Впровадження теорії хаосу у соціальні науки відбулось відносно недавно, перша наукова монографія вийшла у 1996 р. за редакцією Л. Кіля та Е. Еліота “Теорія хаосу у соціальних науках” [2]. Автори монографії констатують, що теорія хаосу являє собою основну галузь природничих наук, досягнення якої можуть бути інтегровані у соціальні науки. Теорія хаосу, на їх погляд, може розглядатися як засіб для пояснення і виявлення багатьох аспектів невизначеності, нелінійності, непередбачуваності у поведінці соціальних систем та людини. Як демонструє аналіз таких систем, їх характер може сильно змінюватися, внаслідок чого одні структури, що в них існують, руйнуються, а нові з’являються. В них виникають нерівноважні стани з непередбачуваним ефектом, які виходять на нові форми складності. Щодо таких нерівноважних систем то, часом є можливим передбачення їхньої поведінки на найближчий період, а часом у ситуації хаотизації стає неможливим будь-яке прогнозування щодо розвитку системи.

Дискусії щодо впровадження теорії хаосу у освіту в США досі тривають. Вони були започатковані у 90-х роках минулого століття під впливом статей і книг Р. Стейсі, особливо його книги “Складність та креативність в організаціях” (1996). Р. Стейсі показав, що теорія хаосу може бути пристосованою до теорії організацій, яка торкається усього спектру дії цієї теорії, тобто відноситься до будь-якої організації у сфері бізнесу, освіти, культури та ін. В цьому сенсі поняття хаос розуміють не як безлад, або дезорганізацію, а навпаки як спробу встановлення порядку в умовах нелінійності та складності. “Теорія хаосу визначається як опис бурхливого, непередбачуваного розвитку системи, що має зворотній зв’язок, а також чутливу залежність від початкових умов” [1, с. 17].

Осмилення пристосування теорії хаосу до функціонування освітньої системи проходило в руслі такого підходу, оскільки освітня система має динамічний характер, вона складна та включає багато підсистем, існує у соціальному оточенні, яке постійно змінюється та ін. Тому почали з’являтися дослідження, в яких обґрунтовувалась

необхідність аналізу освітньої системи в термінах теорії хаосу. Перш за все, були сформульовані положення теорії хаосу, які можуть використані в освітній сфері: 1) теорія хаосу спроможна пояснити нелінійні аспекти розвитку складної системи; 2) теорія хаосу демонструє як незначні зміни початкових умов мають досить значні наслідки у кінці (“ефект метелика”); 3) теорія хаосу має відношення до відкритих систем [1, с. 30].

Дійсно ці положення теорії хаосу можуть суттєво вплинути на розвиток освітньої системи, наприклад, системи вищої освіти, яка має розвиватися у сучасному світі за новими принципами. Так, важливим положенням є положення про те, що у системі вищої освіти слід запровадити не довгострокові плани з розробленими вказівками на декілька років, що мають виконуватися незалежно від соціальних, економічних, політичних та інших обставин. Але слід запровадити тільки планування (“planning”), тобто теорія хаосу говорить нам, що через неможливість довгострокової передбачуваності, плани повинні бути загальними, гнучкими і відносно вільними від деталей. Детальні операційні плани підпорядковані стратегічному плану можуть бути притягнуті, якщо вони виправдані певними умовами [3, с. 8]. Далі планування починається з формулювання ключових цінностей та цілей установи. Ця ідея стосується створення атракторів, в даному випадку ідей та цілей, які є пріоритетними, крім того, їх не повинно бути багато, лише декілька, які є найголовнішими. Теорія хаосу також змінює ставлення до майбутнього: воно не є з прогнозованим, а є творінням, тобто майбутнє завжди знаходиться у процесі створення. Було б помилкою зробити висновок з непередбачуваності, запропонованої хаосом, що планування є марним. Треба дивитися на планування як на створення майбутнього, а не просто як на реалізацію майбутнього, передбаченого довгостроковою проекцією даних. У нелінійному плануванні учасники усвідомлюють, що майбутнє – це, головним чином, їх винахід; зовнішні та внутрішні чинники є сильними творчими елементами майбутнього [3, с. 8–10].

Треба вказати що ці положення співвідносяться з положеннями психосинергетики, як дисципліни, що вивчає систему людської психіки з точки зору синергетичного підходу. Основні положення психосинергетики були сформульовані українським філософом І. В. Єршовою–Бабенко у роботах “Методологія дослідження психіки як синергетичного об’єкту” (1992) [6] та ін. Головним положенням психосинергетики є те, що психіка людини являє собою складну відкриту гіперсистему/ середовище, що самоорганізується. На базі цього психіка має три фази, (дожиттєва, життєва та післяжиттєва) а також міжфазові переходи, тобто вона є нерівноважною системою за визначенням І. Пригожина: “вона демонструє явище переходу у міжфазовому людино–інформо–простору–часу, тобто явище фазового переходу нового типу за

І. Пригожиним як нерівноважного” [7, с. 34–35]. Крім того, існують міжфазові переходи всередині прижиттєвої фази, які проявляються у вигляді незрозумілих людині переживань, станів; моментів зміненої свідомості, що виникають цілеспрямовано або спонтанно, а також виділяються моменти творчих натхнень, пошуків та ін.

Тому психіка людини може розглядатись як “психомірне середовище” (ПС), психічний процес являє собою коливання, переходи від стану рівноваги до станів нерівноважності. “В такий міжфазовий перехід виявляється втягнутим різномірні і різноякісні фрагменти та потоки психіки (психомірної среди, особистості, її сфер, культурологічних, соціальних, економічних і політичних явищ та процесів, тобто тих, де системоутворюючу роль виконує психомірність людини)...” [7, с. 33]. Таким чином, психіка людини як психомірне середовище з її фазами, в яких мають місце процеси самоорганізації та хаотизації на біологічному і соціальному рівнях, складається з певного числа складових, які теж є системами, що самоорганізуються. Цілісність психіки у такому випадку має нову концептуальну модель, що отримала назву у психосинергетиці “ціле–в–цілому”, або “нелінійне середовище в нелінійному середовищі” [7, с. 80–94].

Особливість психосинергетики полягає в тому, що вона виявляє ефект постійної рухливості, нестабільності психічної діяльності. Детермінація психіки постає зовсім іншим чином, як це було представлено у попередній класичній моделі, яка помилково розуміла детермінізм у значенні прямого, безпосереднього, причинного зв'язку між стимулом та реакцією, або відстоювала інші моделі, які, за своєю суттю, подібні до цієї. Навпаки в руслі ідей психосинергетики детермінізм розглядається на основі біфуркаційних механізмів. Тобто “методологія психосинергетики багато в чому ґрунтується на уявленні про складну поведінку психіки та системи психічної реальності людини, її особистості... Формулювання та обґрунтування позицій в багато чому триває у термінах та у контексті постнекласиці, зокрема синергетиці, теорії змін і теорії хаосу” [7, с. 143]. Це дозволяє по–новому поглянути на психічні, психоемоційні, інформаційно–когнітивні процеси та стани людини. Таким чином, спираючись на нову концептуальну модель психіки з позицій постнекласичної науки, психосинергетика дає нове уявлення про психічні процеси людини та на детермінізм її психічної діяльності, що має суттєвий вплив на освітню сферу.

Дійсно, актуальною постає проблема, яка раніше не була усвідомленою, це проблема екології психіки у сучасному складному суспільстві. “З роботою психіки, функціонуванням психічної системи людини пов'язаний будь–який аспект формування та функціонування пізнавальної системи особистості. Тому областю практичного застосування положень психосинергетики... є пізнавальні процеси опанування та оперування новою інформацією,

її перетворенням, творчим застосуванням в ході навчання людини, її професіонального становлення у нових соціально-економічних умовах, соціальної та інтелектуальної адаптації людини” [7, с. 143]. З цією думкою, дійсно можна погодитись, оскільки психосинергетика має важливі висновки для освітньої сфери.

У своїй праці “Втрачена парадигма. Природа людини” Е. Морен, аналізуючи преферентну роль освіти як стабілізуючого чинника у суспільстві, пише, що «сучасна людина має дві полярності: розум та божевілля. Сучасний світ – це світ божевілля, коли співвідношення розуму і пристрасті є взаємно проникаючим та взаємодоповнюючим. Завдання сучасної освіти – створити правильний вектор акумуляції пристрастей” [8, с. 90]. Реалізацію цього завдання філософ вбачає в усвідомленні пріоритетних трендів сучасної освіти, які також впливають з вищевказаних положень психосинергетики: сприяти адаптації психіки людини до умов багатомірного, мінливого світу; створити нові стратегії щодо збереження психічного здоров’я людини; шукати нові психологічні механізми впливу на поведінку та стилі мислення сучасної людини, сприяти соціалізації особистості, розвитку її прагнення до самореалізації та самовдосконалення. Іншими словами, сьогодні необхідно підготувати особистість нового типу, яка буде здатною “творити майбутнє”, враховуючи хаотичні процеси та непередбачуваність змін і ризиків у суспільстві.

Таким чином, соціально-філософські аспекти проблеми соціалізації пов’язані з освітньою сферою, як такою, що забезпечує дієві механізми і стратегії для формування сучасної людини. Тому впровадження теорії хаосу має наслідки як для реформування освітнього простору, так і для соціальної філософії.

Висновки та перспективи подальших розвідок.

Висновки цього дослідження полягають в тому, що, по-перше, поняття “хаос”, яке вже має застосування у постнекласичній науковій думці, може бути впровадженим також і у освітній простір. По-друге, його впровадження сприятиме новому погляду на освітній процес як такий, що має відкритий характер та є чутливим до змінення початкових умов. Також впровадження поняття “хаос” має соціально-філософське значення, що полягає у тому, що формування і розвиток людини постає як складний самоорганізаційний процес, що має часом непередбачувальні наслідки. Він підлягає плануванню та управлінню на певних принципах. Поняття хаосу виступає у сенсі створюючого начала, яке здійснює взаємозв’язок між різними організаційними рівнями та сприяє встановленню нового порядку. Він є проміжною фазою порядку: від порядку “до” і до порядку “після”.

Проблема соціалізації особистості у соціальній філософії має вирішуватись також у освітній сфері, оскільки завданням освіти як соціального інституту є створення інтерсуб’єктивного

(соціалізаційного) простору, в якому людина здатна до успішної життєдіяльності та самореалізації.

До подальших розвідок у цьому напрямку дослідження проблеми хаосу в освітній сфері слід віднести вивчення безпосередньо освітнього процесу як самоорганізаційного за суттю, що дозволить розробити загальні рекомендації до його функціонування та розвитку на різних рівнях.

Список використаних джерел:

1. Baker, S., 1995. 'Chaos theory in educational system: principals, perceptions of sensitive dependence on initial conditions', *East Tennessee State University*. [online] Доступно: [//https://dc.etsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4024&context=etd](https://dc.etsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4024&context=etd)
2. 'Chaos theory in the social sciences', 1996, Ed. D. Kiel, E. Elliott, Michigan: *University of Michigan Press*, 330 p.
3. Cutright, M., 1997. 'Planning in higher education and chaos theory: a model, a method', *paper presented at the Education Policy Research Conference* (Oxford, March 15, 1997). [online] Доступно: [//https://eric.ed.gov/?id=ED416741](https://eric.ed.gov/?id=ED416741)
4. Swickard, M., 2017. 'The chaos theory of education'. [online] Доступно: [//https://nmpolitics.net/index/2017/05/the-chaos-theory-of-education/](https://nmpolitics.net/index/2017/05/the-chaos-theory-of-education/)
5. Андрущенко, В., 2012. 'Філософсько-методологічні засади підвищення якості вищої освіти України: європейський вимір', авт. кол.: В. Андрущенко (керівник), М. Бойченко, Л. Горбунова, І. Надольний та ін., К.: *Педагогічна думка*, 220 с.
6. Ершова-Бабенко, ІВ., 1992. 'Методология исследования психики как синергетического объекта. Монография', Одесса: *ОДЭКОМ*, 124 с.
7. Ершова-Бабенко, ІВ., 2015. 'Психосинергетика. Монография', Херсон: *изд-во «Гринь Д. С.»*, 488 с.
8. Морен, Е., 1995. 'Втрачена парадигма. Природа людини', К.: *Кармен-Сінто*, 196 с.
9. Пригожин, ІР., Стенгерс, І., 1986. 'Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой', М.: *Прогресс*, 432 с.
10. Степин, ВС., 2003. 'Теоретическое знание', М.: *Прогресс-Традиция*, 744 с.

References:

1. Baker, S., 1995. 'Chaos theory in educational system: principals, perceptions of sensitive dependence on initial conditions', *East Tennessee State University*. [online] Dostupno: [//https://dc.etsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4024&context=etd](https://dc.etsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4024&context=etd)
2. 'Chaos theory in the social sciences', 1996, Ed. D. Kiel, E. Elliott, Michigan: *University of Michigan Press*, 330 p.
3. Cutright, M., 1997. 'Planning in higher education and chaos theory: a model, a method', *paper presented at the Education Policy Research Conference* (Oxford, March 15, 1997). [online] Dostupno: [//https://eric.ed.gov/?id=ED416741](https://eric.ed.gov/?id=ED416741)
4. Swickard, M., 2017. 'The chaos theory of education'. [online] Dostupno: [//https://nmpolitics.net/index/2017/05/the-chaos-theory-of-education/](https://nmpolitics.net/index/2017/05/the-chaos-theory-of-education/)

5. Andrushhenko, V., 2012. 'Filosofs'ko–metodologichni zasady pidvyshhennja jakosti vyshhoj osvity Ukrainy: jevropejs'kyj vymir (Philosophical and methodological principles for improving the quality of higher education in Ukraine: European dimension)', avt. kol.: V. Andrushhenko (kerivnyk), M. Bojchenko, L. Gorbunova, I. Nadol'nyj ta in., K.: *Pedagogichna dumka*, 220 s.

6. Ershova–Babenko, IV., 1992. 'Metodologija issledovanija psihiki kak sinergeticheskogo ob#ekta. Monografija (The methodology of the study of the psyche as a synergistic object. Monograph)', Odessa: *ODJeKOM*, 124 s.

7. Ershova–Babenko, IV., 2015. 'Psihosinergetika. Monografija (Psychosynergy. Monograph)', Herson: *izd–vo «Grin' D. S.»*, 488 s.

8. Moren, E., 1995. 'Vtrachena paradigma. Priroda ljudini (The paradigm is trapped. Nature people)', K.: *Karmen–Sinto*, 196 s.

9. Prigozhin, IR., Stengers, I., 1986. 'Porjadok iz haosa. Novyj dialog cheloveka s prirodoj (Order from chaos. A new dialogue of man with nature)', M.: *Progress*, 432 s.

10. Stepin, VS., 2003. 'Teoreticheskoe znanie (Theoretical knowledge)', M.: *Progress–Tradicija*, 744 s.

DOI

УДК 37:001.8:005.71

АЛЬТЕРНАТИВНА ОСВІТА ЯК ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНЬОГО ДИСКУРСУ

ALTERNATIVE EDUCATION AS A SUBJECT OF THE PHILOSOPHY AND EDUCATIONAL DISCOURSE

Г. В. Жукова

Актуальність дослідження. *Планомірне навчання, спрямоване на задоволення освітніх потреб громадян, окремих соціальних, професійних груп є результатом збільшення освітнього потенціалу суспільства. На відміну від академічної, позаакадемічна освіта здійснюється різними організаціями і установами і не завжди професійними педагогами (викладачами). Вона менш структурована і не обов'язково завершується отриманням загальновизнаного документа про освіту, виступає, так званюю альтернативною освітою.*

Urgency of the research. *Planned training, aimed at satisfying the educational needs of citizens, individual social and professional groups, is the result of increasing the educational potential of society. Unlike academic, non-academic education is carried out by various organizations and institutions and not always professional teachers. It is less structured and does not necessarily result in the receipt of a generally recognized document on education, advocated by the so-called alternative education.*